

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ

Εκατό χρόνια από
τη Ρωσική Επανάσταση

ΣΕΛ. 3

Από την επανάσταση στη δικτατορία

Το βιβλίο ενός αξιόλογου βρετανού ιστορικού συνιστά αφορμή αναστοχασμού της πορείας και της ιστοριογραφίας της **Ρωσικής Επανάστασης**

Ε. Χ. ΚΑΡ
Μικρή Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης. Από τον Λένιν στον Στάλιν, 1917-1929

Μετάφραση Ανδρέας Παπιάς, Εκδόσεις Πατάκη, 2017, τιμή 15,50 ευρώ

ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΚΑΡΣΑΡΙΝΗ

«**Η** Ρωσική Επανάσταση του 1917, αναμφισβήτητη τομή στην Ιστορία, ίσως αξιολογηθεί από τους ιστορικούς του μέλλοντος ως το μέγιστο γεγονός του 20ού αιώνα». Είναι ενδιαφέρον ότι η ενεργητική πρόταση της «Μικρής Ιστορίας της Ρωσικής Επανάστασης» του σημαντικού βρετανού διπλωμάτη και ιστορικού *Εντουαρντ Χάλετ Καρ* (1892-1982), άλλοτε κοινή διαπίστωση μαρξιστών και μη ιστορικών, αντιχρεια παράξενα σήμερα στην επέτειο των 100 ετών από τον «κόκκινο Οκτώβρη». Οι πολιτικές και ιστοριογραφικές του τύχες πέρασαν από την πλημμυρίδα ενός συστήματος εξαγωγής επαναστάσεων και ιδεολογίας που αποτέλεσε το αντίπαλο δέος του καπιταλισμού στην άμωπη της σημερινής λήθης. Η Ρωσική Επανάσταση και η κληρονομιά της εξακολουθεί να διχάζει, όπως ορθά διέγινωσε ο Καρ ότι θα συνέβαινε, κυρίως όμως την κοινότητα των ιστορικών και τον πολιτικό χώρο της Αριστεράς – δεν αποτελεί μέρος της απτής καθημερινότητας όπως στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, δεν βρίσκεται στα προαπαιτούμενα της γνώσης όλων

όπως στην εποχή της σοβιετικής υπερδύναμης.

Οι απαρχές της ΕΣΣΔ

Το συγκεκριμένο βιβλίο του Εντουαρντ Καρ αποτελεί ένα ευσύντοπο εγχειρίδιο πολιτικής ιστορίας, ιδανικό για τον μέσο αναγνώστη. Εξιστορεί το «αναίμακτο πραξικόπημα» της Οκτωβριανής Επανάστασης, τη διεθνή θέση του νέου καθεστώτος, τον εμφύλιο πόλεμο, την επίπονη προσπάθεια ανάταξης, τις ριζικές κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές, την οικοδόμηση των σοβιετικών θεσμών. Εξε-

στη επιδέξια ανάμεσα στους πολλαπλούς σκοπέλους των διαφορετικών ρευμάτων και αντικρουόμενων ομάδων του κομμουνιστικού κόμματος και αντισταθμίζει την έκδηλη συμπάθειά του για το ρωσικό πείραμα και την απήχσή του διεθνώς με ευθεία κριτική στις βίαιες, καταναγκαστικές όψεις του. Ως ιστορικός που διακρίνεται από συνέπεια και διανοητική εντιμότητα, ο Καρ τηρεί λεπτές ισορροπίες σε ένα θέμα όπου οι πολιτικές του συμπάθειες συγκρούονται ενίοτε με τα πραγματολογικά δεδομένα.

Καρπός πολύ μεγαλύτερης ενδελεχούς έρευνας (η δεκαετή τράτομπ «A History of Soviet Russia», 1950-1978), άρτο για την εποχή του και ικανοποιητικό ως σύντομη εισαγωγή στο θέμα του ακόμη και σήμερα, το έργο του Καρ προσφέρεται επι-

πραγματικότητα αλλά πυρηνική υπερδύναμη αντίστοιχη των ΗΠΑ. Το γεγονός έχει σημασία γιατί καθορίζει τη συγχρονική σκοπιά από την οποία ο ιστορικός ελέγχει το παρελθόν: η ύπαρξη της ΕΣΣΔ επιβάλλει μια οπτική της Ρωσικής Επανάστασης ως επιτυχημένης και ανοιχτής εξέλιξης στον βαθμό που παρήγαγε ένα νέο οικονομικό σύστημα και μια κραταιά κρατική δύναμη. Μετά την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού η ιστοριογραφία βλέπει το 1917 πρωταρχικά ως αδιέξοδο, διερευνώντας επομένως περισσότερο τους δυνητικούς διανοητικούς καταρρευτικούς. Αυτός είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους ο Καρ εστιάζει στη διαμόρφωση των σοβιετικών θεσμών, ενώ ο **Μαρκ Στάινμπεργκ**, για παράδειγμα, στο πρόσφατο «The Russian Revolution, 1905-1921» (εκδ. Oxford University Press) επικεντρώνεται στη μελέτη της πολιτικής, των ιδεών, του πολιτισμικού στοιχείου.

Πολιτική και ερμηνεία

Στον χρόνο του ιστορικού κειμένου θα πρέπει να προστεθεί και η πολιτική του χροιά. Μαρξίζων, αν και όχι μαρξιστής, ο Καρ ξεκίνησε από φιλελεύθερες αντιλήψεις και βρέθηκε σταδιακά να προσεγγίζει την αριστερά απογοητευμένος από την πολιτεία του καπιταλισμού στις δεκαετίες του '30 και του '40. Η «Μικρή Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης» αναγνωρίζει «οικολογικές ατέλειες και αντιφάσεις» της, «μελανά σημεία» και «αρνητικά», εκφράσεις που υπαινίσσονται την θετική κατά

βάση αξιολόγησή της. Ο συγγραφέας ασκεί εκτεταμένη κριτική στα πεπραγμένα του καθεστώτος, προσεκτικά διατυπωμένη, οπωσδήποτε: μιλώντας για τις «ωδίνες της εκβιομηχάνισης», τη διαμόρφωση του πενταετούς πλάνου, την κολεκτιβοποίηση, δεν αποκρύπτει, για παράδειγμα, τις μειώσεις των μισθών των βιομηχανικών εργατών, τις αντιφάσεις του πενταετούς σχεδίου, την αυθαιρεσία και τη βία στη διαδικασία συγκέντρωσης της αγροτικής παραγωγής, τον λιμό του 1932 ως αποτέλεσμα του «κατά βάση βίαιου μετασχηματισμού» της γεωργίας. Αποδίδει στον **Στάλιν** τον «δρόμο προς τη δικτατορία» (και επισομαίνει εύστοχα την αμφισβησία της μνήμης του), βρίσκοντας όμως εν μέρει θετική τη συμβολή του στον εκσυγχρονισμό της χώρας παρομοιάζοντας τον με τον **Μεγάλο Πέτρο**. Ουσιαστικά ο Καρ συντάσσεται με όσους θεωρούν πως η Ρωσική Επανάσταση «εκτρέπεται» της αρχικής πορείας της μετά το θάνατο του Λένιν. Εδώ προκύπτει και μια ειδοποιός διαφορά με πολλούς σημερινούς ιστορικούς (**Σίλα Φιτζπάτρικ, Ορλάντο Φάιτς, Στίβεν Κότκιν** και άλλοι) οι οποίοι διαπιστώνουν στο λόγο, τις πολιτικές κατευθύνσεις και τον τρόπο διακυβέρνησης του τελευταίου διακυβερνήτη της ανελευθερίας, της βίας και των καταναγκαστικών πρακτικών που ακολούθησαν.

Στο φως του μετασοβιετικού κόσμου είναι πιο δύσκολο να συμφωνήσει κανείς με την καταληκτική διαπίστωση του Εντουαρντ Καρ για τη Ρωσική Επανάσταση, ότι δηλαδή «δεν υπάρχει αμφιβολία πως από όλα τα ιστορικά γεγονότα του 20ού αιώνα ήταν αυτό που είχε τις πιο βαθιές και τις πιο παρατεταμένες συνέπειες σε παγκόσμια κλίμακα». Οι εξελίξεις της τελευταίας τριακονταετίας, η επάνοδος του εθνικισμού, οι πόλεμοι της Γιουγκοσλαβίας, η πορεία του Μεσανατολικού ζητήματος, οι μεταναστευτικές ροές και η υποδοχή τους, ο τζιχαντισμός τείνουν να αναδείξουν τον κομβικό ρόλο του κατακλυσμιαίου γεγονότος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου στη διαμόρφωση του 20ού και του πρώιμου 21ου αιώνα. Αλλά, ένα μειονέκτημα της αναγωγής της Ρωσικής Επανάστασης σε καθοριστική τομή ήταν ακριβώς η υποβάθμιση του «Μεγάλου Πολέμου» ο οποίος σε μεγάλο βαθμό εξέθρεψε και προσδιόρισε τις συνθήκες της έκρηξής της. Υπήρξε, χωρίς αμφιβολία, μια μείζονα ιστορική στιγμή. Οι επαγγελίες της όμως για κοινωνική δικαιοσύνη, ισότητα και ριζική διεύρυνση των κεκτημένων της Γαλλικής Επανάστασης εξανεμίστηκαν νωρίς.

Το βιβλίο καθοδηγεί τον αναγνώστη ανάμεσα στους πολλαπλούς σκοπέλους των διαφορετικών ρευμάτων και αντικρουόμενων ομάδων του κομμουνιστικού κόμματος

τάζει τις απαρχές της ΕΣΣΔ, τη μεταστροφή στον κεντρικό σχεδιασμό της οικονομίας, την κολεκτιβοποίηση της υπαίθρου, τη μετάβαση από την επαναστατική ηγεσία του **Βλαντίμιρ Λένιν** στη «σιδηρά πυγμή» της σταλινικής δικτατορίας». Καθοδηγεί τον αναγνώ-

στης ως υπόδειγμα στοχασμού γύρω από τις τύχες του ιστορικού κειμένου συγχρονικά και διαχρονικά. Γραμμένο το 1979 ανήκει στη γραμματεία της εποχής πριν από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, στιγμή δηλαδή κατά την οποία αυτή ήταν ακόμη όχι απλώς αιτή

Ο συγγραφέας εξετάζει τη μετάβαση από την επαναστατική ηγεσία του Βλαντίμιρ Λένιν (φωτογραφία) στη «σιδηρά πυγμή» της σταλινικής δικτατορίας»

